այլ այն դպրոցական նախակրթութիւնը, որ ստացել եմ ես առաջ ու առաջ Ներսիսեան դպրոցում։ Ես ամենևին երկիւղ չունեմ որ հայ միջնակարգ դպրոցից աւարտող պատանին (գիւղացի լինի թէ քաղաքացի) մի օտար լեզու ես հասկանալով, ձեռքից ու աչքից ձգէր իր մայրենի լեզուի երկասիրութիւնները և անձնատուր լինէր լոկ օտարինին։

Ս. Բէգ-Նազարեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 10 սեպտեմբերի

Քաջ գիտենալով ‹Journal d'Oriant› լրագրի հայոց հարցի վերաբերեալ յօդուածների նշանակութիւնը և թէ եւրօպացիք ինչպիսի յարգանօք պիտի վերաբերվեն դէպի իրանց աչքի առաջ դրված հարցը, ես պարտքս համարեցի գիմելու իմ ծանօթ ու անծանօթ անձինքներին, որպէս զի չը խնայեն իրանց լուման յօգուտ հայոց դատը պաշտպանող Վիէննայի լրագիրը։ Ընդ սմին առաջարկում եմ նուիրատու պարոնների ցուցակը, որին և խնդրում եմ, յարգոյ խմբագիր, տեղ տաք ձեր պատուական ‹Մշակ› լրագրի համարներից մէկում ի գիտութիւն նուիրատու անձանց։

Յովհաննէս Թումեանց 2 րուբլի, Արամ Սահաթսազեանց 3 ր., Աւետիք Արզումանեանց 2 ր., Յովհաննէս Մելքումեանց 2 ր., Աւետիս Ղարախանեանց 2 ր., Ստեփան Ռափայելեանց 2 ր., Յակովբ Ակոբեանց 50 կոպէկ, Յակովբ Յովսէփեան Ակոբեանց 1 ր., Կարապետ Մըսրլեանց 2 ր., Բագրատ Սարադժ-Գուրգէնեանց 1 ր., Գրիգոր Սարադժ-Գուրգէնեանց 1 ր., Նիկողայոս Ղալումեանց 1 ր., Գէորգ Ռափայելեանց 3 ր., Յովհաննէս Ռափայելեանց 1 ր., Գէորգ Տէր-Աբրահամեանց 1 ր., Յովհաննէս Նազարեանց 1 ր., Բաղդան Արուշանեանց 2 ր., Գէորգ Մուրադեանց 1 ր., Սողոմոն 1 ր.։

Ընդամէն գումարն է 29 րուբլ 50 կոպ., բարեհաճեցէք հասուցանելու ուր հարկն է,

Բաղդան Արուշանեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 12 սեպտեմբերի

Բացի այն միջոցից, որ պ. Աբր. Ամիրխանեանցը իմացել է Գօրի եղած ժամանակ շան կծածից ազատվելու համար (‹Մշակ› № 158), կայ և մի այլ միջոց, որ պարտաւորութիւն եմ համարում յայտնել լրագրութեամբ և դարձնել մեր բժիշկների ուշադրութիւնը դրա վրա։

Այս տարի մինչ ես գնացած էի ամարանոց իմ հայրենիքը՝ Սանահին, մի գիւղացու շունը կատաղեց և յանկարծակի վրա ընկնելով կծեց իր տիրոջ։ Մի քանի օրից յետոյ շան տիրոջ գլուխը սկսում է պտոյտ գալ, որ առաջին նըշանն է վնասվելու։ Բացի իր տիրոջից վնասել էր մի քանի այլ մարդոց և երեք գոմէշի։ Բոլոր վնասվածներին ազատեցին այսպէս։ Դաշտերում տեղ տեղ մուք մաւի փոքր ծաղիկների վրա ամառը և գարնանը նստած են լինում մի տեսակ փոքրիկ չալ գոյնով կենդանիք, որոց մեր գիւղացիք անուանում են ալաքըլօնգ, (կարծեմ թուրքերէն բառ է)։ Վարդավառի օրը (գիւղացիների կարծիքով ուրիշ օր անկարելի է) առանց ուչքի հետ խօսելու գիւղացին գնում է դաշտը, հաւաքում է այդ կենդանիքը և բերում տուն։ Եթէ մարդ է վնասվածը այն ժամանակ այդ կենդանիք չորացնում, մանրացնում են, ջրի հետ խառնած խմեցնում 2 կամ 3 օր օրական երեք անգամ։ Իսկ եթէ անասուն է վնասվածը, կենդանին առանց մանրացնելու հացի մէջ փաթաթում և ուտեցնում են վերև յիշած եղանակով։

Սակայն չը պէտք է մոռանալ, որ այդ բոլորը հարկաւոր է անել շան կծելու օրից մինչև քառասուն երրորդ օրը, իսկ եթէ այդ ժամանակամիջոցը անցնի առանց հոգալու, այլ ևս չէ կարելի ազատվել ալաքըլօնգով։ Այդ միջոցը ընդհանրացած է Լոռու գաւառում, ուր հարիւրաւոր մարդիք ազատված են դրանով։ Խորհուրդ կը տայինք մեր բժշկներին հետազօտելու այդ միջոցը, քանի որ հեշտ է ձեռք բերել այդ կենդանիներից։

Հետաքրքիրը այն է, որ մի երկու անգամ խմելուց յետոյ մարդիք միզում են մէկ կամ երկու անգամ արիւն։ Թէ ինչից է այս, ես չեմ կարող ասել ոչինչ. թող լուծեն մեր բժշկները։

Իշխան Յ. Գ. Արղութեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Ղարս, 6 սեպտեմբ.

Ուղարկելով երեք հարիւր տասն և երեք րուբլ ‹Ժուրնալ դ'Օրիան› լրագրին հասուցանելու և բաժանորդների ցուցակը, խոնարհաբար խնդրեմք տեղ տալ ձեր պատուական լրագրում բաժանորդների ազգանուններին։ Փօստի ծախսը տուեցին Ս. Ղամազեանց և Ալէքսանդր Վարդանեանցը։

Խաչատուր Խակեանց 8 ր., շտաբս կապիտան Ս. Ղամազեանց 8 ր., Նազօր Խուդատեանց 8 ր., Սամսօն Պապաջանեանց 8 ր., Ալէքսանդր Զնգարեանց 4 ր., Յարութիւն Երզնկեանց 4 ր., Միրզոյեանց 4 ր., Սարգիս Բաղդասարեանց 8 ր., Փօղոս Գօնիմիկեանց 4 ր., Մատթէոս Բաղրամեանց 4 ր., Տիգրան Գոզալեանց 8 ր., Թայիրեանց և Անանիկեանց 8 ր., Յովհաննէս Մուռուսեանց 4 ր., Պետրոս Յարութիւնեանց 8 ր., Բաղդասար Ղօլթօխչեանց 4 ր., Զաքար Զանփոլադեանց 8 ր., Գալուստ Մանուկեանց 4 ր., Ազարէգ Բաղջուղլեանց 4 ր., Սարիբէգ Մկըրտումեանց 4 ր., Գաբրիէլ Յարութիւնեանց 4 ր., Գրիգոր Սրօրչչիկեանց 4 ր., Մէլքումեանց 8 ր., Ս. Բէգթաշեանց 25 ր., Աւետիս Մխիթարեանց 4 ր., Տիգրան Բոստանջեանց 4 ր., Սէիլանեանց 4 ր., Ալէքսանդր Լալայեանց 4 ր., Կիրակոս Վարթիկեանց 3 ր., Գէորգ Խոսրովեանց 1 ր., Սարգիս Մանուսաջեանց 1 ր., Նիկալայ Խասհակեանց 4 ր., Յովհաննէս Սուջեանց 8 ր., Յարութիւն Մովսէսեանց 8 ր., Արիստակէս Մըխճեանց 8 ր., Մարքար Օլմեզեանց 2 ր., Նազարէթ Արապեանց 8 ր., Մկրտիչ Նալբանդեանց 4 ր., Յարութիւն Այվազեանց 8 ր., Գէորգ Գրիգորեանց 4 ր., Սահակ Դունեամալեանց 8 ր., Աբիսօղոմ Ալօեանց 2 ր., Ալէքսանդր Զալթիկեանց 4 ր., Պետրոս Պետրոսեանց 8 ր., Ղարագիւլեանց 4 ր., Օհանջան Վարդպատրիկեանց 4 ր., Մէլիք Պապեանց 2 ր., Գրիգոր Դրաբեանց 8 ր., Փօղոս Կարապետեանց 4 ր., Գէորգ Գալուստեանց 4 ր., Յարութիւն Շահբասեանց 4 ր., Կրասինիկեանց 8 ր., Գէորգ Ավնաուրեանց 4 ր., Յովսէփ Մարջանեանց 4 ր., Ալէքսանդր Վարդանեանց 4 ր., Մկրտիչ Մելիքեանց 4 ր., Համբարձում Քարտաշեանց 4 ր., ալէքսանդրապօլցի հայ մին 5 ր.։ Ընդամենն է 313 րուբլ։

Ս. Ղամազեանց, Ն. Խուդատեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Տպում ենք Ղարսից յօգուտ Վիէննայի լրագրի ուղարկած 313 րուբլ գումարի նուիրողների ցուցակը, որ բացի 13 ր., արդէն վաղուց հաշուած է ընդհանուր գումարի մէջ։ Բացի սորանից Թիֆլիսից պ. Արուշանեանցի ձեռքով ստացանք յօգուտ նոյն լրագրի 29 ր. 50 կոպ.։ Ուրեմն առաջվայ փողի հետ կանի 1068 ր. 50 կ.։

—

Մեզ գրում են ՔՈՒԹԱՅԻՍԻՑ որ հնագիտական ժողովի գիտնականները, որոնք մի երկու օրով գնացին Քութայիս, շատ լաւ ընդունվեցան այդ քաղաքում։ Հայոց հասարակութիւնը Քութայիսում նոյնպէս մեծ պատրաստութիւններ էր տեսել հայ գիտնականների համար, բայց դժբաղդաբար պ. պ. Էմին և Պատկանեան չը գնացին Քութայիս։ Հրէայ հասարակութիւնն էլ մեծ փառքով ընդունեց հրէայ գիտնական Խվօլսօնին։

—

Շնորհակալութեամբ ստացանք պ. պրօֆէսօր Պատկանեանից ‹Revue critique Internationale› ֆրանսիական հրատարակութեան № 2, որի մէջ կայ, ի միջի այլոց, և նոյն իսկ Պատկանեանի յօդուածը ժիւստիի քիւրդ-ֆրանսերէն բառարանի մասին։

—

Մեզ հեռագրում են ԻԳԴԻՐԻՑ, որ Վանի անգլիական հիւպատոս պ. Կլէյտօն եկել է Իգդիր և այս օրերս համնելու է Թիֆլիս։

—

Վիէննայի ‹Journal d'Orient› լրագիրը իր 38 համարի մէջ հաղորդում է որ Կ. Պօլսի ‹Ջէրիդէի Հավադիս› Թիւրք լրագիրը մտնել է Վիէննայի Թերթը Թիւրք կառավարութեանը և պահանջում է որ այդ լրագրին արգելվի մուտքը Թիւրքաց հողի վրա, որովհետև նրա պաշտպանած հայոց խնդիրը վտանգաւոր է Թիւրքիայի համար։ ‹Ժուրնալ դ'Օրիան› մի սաստիկ յօդուածով պատասխանում է այդ մտնութեանը և ասում է որ այնու ամենայնիւ կը շարունակի պաշտպանել հայոց դատը։ Այդ յօդուածը մենք կարտատպենք ‹Մշակի› մէջ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱ

Գամբետտա Գօնֆլէօրի մէջ մի նոր նաւահանգստի բացման առիթով արտասանեց հետևեալ ճառը։ „Ինչ ուզում են թող ասեն, որքան կամենում են ինձ բամբասեն, միայն դուք հաւատացած եղէք, որ այս րոպէին ձեզ հետ խօսող մարդը այլ նպատակ չունի, բացի ընդհանուր շահերի պաշտպանութիւնը։ Մենք պարտաւոր ենք պաշտպանել մեր հայրենիքի շահերը, որին մենք պէտք է նուիրենք մեր աշխատանքները, եռանդը և որի համար պէտք է զոհենք մեր անձը։ Տեսնելով, թէ գիւղական ազգաբնակութիւնը ի՞նչպէս է վերաբերվում ոչ թէ մարդուն, այլ այն սկզբունքներին, որոնց նա ծառայում է, հանրապետութեանը, որ նա պաշտպանում է, կարելի է համարձակ ասել, որ Ֆրանսիայի համար նոր դարեգլուխ է սկսվում և որ իշխանութիւն ունեցող ժողովուրդը կարող է դէպի ինքը յարգանք ներշնչել թէ յաղթված կուսակցութիւնների մնացորդներին և թէ ամբողջ աշխարհին։ Դրա համար երկու պայմաններ են հարկաւոր, որոնց երբեք պէտք չէ բաժանել. ամենամեծ հաստատամտութիւն նպատակին հասնելու համար և ամենամեծ զգուշութիւն միջոցներ գործադրելու ժամանակ։ Բաժանելով այդ պայմանները, կարելի է պատահարների ենթարկվել և յաղթվել, իսկ խաղաղութեան ոգին հաստատամտութեան և խոհեմութեան հետ միացնելով, բռնութիւն գործ չը դնելով, այլ դիմելով մարդկերանց բանականութեանը, աշխարհի այդ իսկական թագաւորին, կարելի է ամեն բանի հասնել։ Ժողովրդի և նրա ընտրեալների մէջ համերաշխութիւնը ոյժ և հեղինակութիւն է կազմում, որովհետև այդ ընտրեալներին ժողովուրդն է նըշանակութիւն տուել։ Բայց այդ չէ նշանակում, որ հարկաւոր է ենթարկվել ամբոխի րոպէական կապրիզներին։ Ընդհակառակը հարկաւոր է ժողովրդին միշտ ճշմարտութիւն ասել, հաւատացած լինելով, որ նրա խղճի խորքերի մէջ եղած բանականութեան և հայրենասիրութեան լոյսը կը ստիպէ նըրան հասկանալ, թէ ո՞վ է ճշմարիտ, արդար և իրաւացի։ Յանուն այդ համերաշխութեան հաստատամիտ լինենք, յուսանք և մենք ամեն բանի կը հասնենք։“

Նէյբուրգի մէջ Գամբետտա ասել է հետևեալը. „1875 թուականին պարլամենտական և օրինաւոր ճանապարհով հաստատված հանրապետութիւնը կատարեց իր կոչման մի մասը, այսինքն հանրապետական կառավարութեան իշխանութիւնը անվիճելի դարձրեց ամբողջ Ֆրանսիայի մէջ։ Այժմ, երբ այդ իշխանութիւնը հաստատված է երկրի մէջ և յարգված է օտար պետութիւններից, հանրապետութիւնը մի այլ գործ ունի, որ նրան յանձնել է երկիրը, նա պէտք է կատարի իր պարտականութիւնները դէպի այն մարդիկ, որոնք նրան հաւատացել են, պէտք է մտցնի երկրի մէջ այն վերանորոգութիւնները, որոնց պահանջում է հասարակական կարծիքը։ Անկարելի է ամեն բան մի անգամից կատարել։ Իմ կարծիքով, Ֆրանսիան չէ ցանկանում միանգամից բարձրացնել բոլոր հարցերը և նրանց մի անգամից վճռել։ Երկիրը կամենում է, որ մենք առաջ մի հարց բարձրացնենք, նուիրենք նրան մեր բոլոր ուշադրութիւնը, ուսումնասիրենք նրան և այնուհետև վճռենք։ Ես խորհուրդ եմ տալիս այդ գործնական քաղաքականութեանը հետևել։ Իւրաքանչիւր օր պէտք է իր գործն ունենայ և ոչ թէ բոլոր գործերը միասին։ Ինձ կասեն, որ այդպիսի քաղաքականութիւնը նեղ է, որ պէտք է ընդարձակ վերանորոգութիւններ մտցնել։ Համաձայն եմ. բայց ես գիտեմ այնպիսի ժամանակ, երբ աշխատել են վերանորոգել աշխարհը հրովարտակներով և դրա համար շատ թուղթ են փչացրել, իսկ դրանց հետևանքը սարսափելի յետադիմութիւն է եղել։ Ես հաւատացած եմ, որ երկրի ներկայացուցիչները Բուրբօնեան պալատի մէջ հաւաքվելուց յետոյ կասեն, թէ երկրին ի՞նչ է հարկաւոր, այս կասեն և ոչ թէ կը պահանջեն, որովհետև այժմեան կառավարութեանը բաւական է ասել, որ նա կատարէ։ Պատգամաւորների ժողովի կամքի հետ ամենքը կը համաձայնվեն։“

ԲՕԼԳԱՐԻԱ

Բօլգարական պետական նոր խորհուրդը կազմված կը լինի 12 անդամներից, որոնցից չորսին պէտք է բօլգարական իշխանը նշանակէ։ Ժանդարմների թիւը լինելու է 1,513։ Սօֆիայից „Köln. Zeit.“ լրագրին հաղորդում են, որ իշխան Ալէքսանդրի կառավարութեան բռնած ընթացքը անբաւականութիւն է յարուցանում։ Շատերը գտնում են, որ նրանք սխալվել են, նոր կառավարութենից կարգապահութեան հաստատելու վրա յուսալով։ Ամենքը դատապարտում են կառավարութեան նախկին մինիստր Ցանկօվին Սօֆիայից արտաքսելու համար։ Ասում են, որ եթէ նա մեղաւոր էր, պէտք էր նրան դատաստանի ենթարկել և ոչ թէ կամայականութեամբ արտաքսել Սօֆիայից։ Կառավարութեան գործադրած միջոցները առհասարակ առիթ են տալիս մտածելու, որ նա իր դրութիւնը ապահով չէ համարում։ Ճշմարիտ է բօլգարական իշխանը ընդհանուր ներումն շնորհեց քաղաքական յանցաւորներին, բայց այդ ներումն էլ կորցնում է իր նշանակութիւնը, քանի որ նա խստութեամբ պայմանաւորված է։

ԱՆԳԼԻԱ

Անգլիական լրագիրները յայտնում են հետևեալ կարծիքները կայսրների տեսակցութեան մասին Դանցիգի մէջ։ „Standart“ յայտնում է, որ այդ տեսակցութիւնը վտանգաւոր է Ֆրանսիայի և Գերմանիայի բարեկամական յարաբերութիւնների համար։ „Times“ լրագրի կարծիքով Դանցիգի տեսակցութեան ժամանակ վերականգնվեցաւ երեք կայսրների դաշնակցութիւնը, որ բոլորովին վտանգաւոր չէ Անգլիայի համար։ „Daily News“ լրագիրը այդ տեսակցութիւնը վտանգաւոր չը համարելով, հրաժարվում է հաւատալ ֆրանսիական լրագիրների հաղորդութիւններին, իբր թէ տեսակցութեան պատճառը միայն քաղաքավարութիւնն էր։

Անգլիական լրագիրները աւելի համաձայնութեամբ են խօսում եգիպտական հարցի մասին։ Բոլորի կարծիքով եգիպտական դժուարութիւնները կարող են վերջանալ միայն Թիւրքաց զօրքերի միջամտութեամբ։ Խեդիվի ոյժերի վրա անկարելի է յոյս դը-

նել, իսկ ֆրանսիական և անգլիական զօրքերի միջամտութիւնը հազարաւոր արգելքների կը հանդիպի։ Բոլոր լրագիրների կարծիքով միայն սուլթանը իրաւունք ունի և կարող է զօրքեր ուղարկել Եգիպտոս։ Թէպէտ թիւրքաց զօրքերի միջամտութիւնը մի քանի դժուարութիւններ կը յարուցանէ, բայց դա առժամանակ միակ միջոց է համարվում ապստամբութիւնը ճնշելու համար։ „Daily News“ յայտնում է, որ խեդիվի կողմից ապստամբներին առած զիջումներից յետոյ նա երկար ժամանակ չէ կարող մնալ եգիպտական գահի վրա, որովհետև ապստամբները առաջին աջողութեններից խրախուսված կը կրկնեն իրանց փորձը և աւելի ծանր պահանջներ կանեն։

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Կ. Պօլիս, 8 սեպտեմբերի

Հայոց հարցը իր պաշտօնական շրջանը մտնելուց յետոյ, անտարակոյս ձեր ընթերցողների սիրտը պիտի աւելի պինդ բաբախէ իրանց այս մեծ ազգային գործի համար. Նոքա այժմ շատ անհամբեր պիտի լինեն ամենափոքր մանրամասնութիւնները անգամ իմանալու։ Ձեռնարկելով այս նամակիս, նախապէս ուրախակից եմ ձեր ընթերցողներին, որ պիտի կարողանամ տալ նոցա մի քանի ուրախարար տեղեկութիւններ։

Ինչպէս ասեցի արդէն անցեալ նամակումս, օգոստոսի 28-ին եղաւ առաջի նիստը ռուսաց դեսպանատանը, որ տեեց մօտ 3 ժամ. անցեալ անգամ ասեցի ձեզ նմանապէս կայացրած որոշման մասին՝ առանց յապաղման հաւաքական ծանուցագիր տալ Բ. Դրան, պահանջելով կարևոր պատասխանները։ Այդ ծանուցագիրը արդէն յանձնվեց երէկ չէ միւս օրը արտաքին գործոց նախարար, Ասիմ փաշային։ Կը հաղորդեմ ձեզ այս անգամ այն ես, որ այդ հաւաքական ծանուցագրով հինգ մեծ պետութիւնները ի վերջոյ իրանց հարցերի, պահանջում են Թիւրքիայից գործադրութիւն այն հաւաքական ծանուցագրի, որ ներկայացրին մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչները անցեալ տարի հայոց հարցի վերաբերմամբ։ Ինչպէս յայտնի է ձեզ այդ ծանուցագրից, որի ֆրանսերէն բնագիրը ուղարկեցի ձեզ իր ժամանակ ‹Note collective, adressée à la Sublime Porte› վերնագրով, մեծ պետութիւնները պահանջում են Հայաստանի համար ոչ ուրիշ բան, բացի ինքնավարութիւնից։ Ի դէպ ասած, վատ չէր լինի, որ այդ ծանուցագրի թարգմանութիւնը հրատարակէիք այժմ Մշակի մէջ լուսաբանելու համար ձեր ընթերցողներին մեծ պետութիւնների իր ժամանակ Թիւրքիային արած այնչափ խիստ և կծու դիտողութիւնները հայոց խնդրի մասին։ Այդպիսի հրատարակութիւն մանաւանդ աւելորդ չէ նրա համար, որ ով անցեալ տարի կարդացած էլ լինի նրան, դարձեալ շատ կէտերը արդէն մոռացած կը լինի։ Այդ դիտաւորութեամբ Journal d'Orient արդէն աճապարեց հրատարակել, լծորդելով նրան մի առաջնորդող յօդուածով ‹L'Autonomie› վերնագրով։

Սեպտեմբերի մէկին տիկին Դիւֆերին ունէր առաջի տօնահանդէսը Կ. Պօլսի բարձր շրջանը տեսնելու և նորա հետ ծանօթանալու համար։ Այդ տօնահանդէսին, որ բացօթեայ էր (fête champêtre) հրաւիրված էին բոլոր դեսպանները իրանց ընտանիքով, հրաւիրված էր Թիւրքիայի ամբողջ մինիստրութիւնը, շատ ուրիշ պատահական և կարևոր մեծամեծներ ևս, որոնց թիւը հարիւրից աւելի էր։ Լեդի Դիւֆերին շրջապատված է եղել ամենափայլուն սվիտայով և եղել է ի հարկէ հանդէսի դիւցազնուհին. Իւրաքանչիւր ներս մտնող հիւր մօտենալով լեդիին բարևել է նորան նոյնչափ չնորհաշուք կերպով և պատկառանքով, ինչպէս թագուհուն։ Վերջապէս երեւում է Ներսէս պատրիարքը, իր սվիտայով, որի մէջ տեսնվում են ի միջի այլոց Խորէն Նարբէյ և Մինաս Չերազ։ Տեսարանը յանկարծակի փոխվում է. Լեդի Դիւֆերինի մեղմ անտարբերութիւնը կերպարանափոխվում է. Լեդին պիտի դիմաւորէր պատրիարքին, վասնզի նորա բոլոր սվիտան շարժվեց, շարժվեց և բոլոր հիւրերի բուռն ալիքը։ Առաջի տպաւորութիւնը ահագին մինիստրների վրա այսպիսով չանթահար եղաւ։

Բայց ինչով մնկնած այսպիսի մի պաշտօնական խիստ էվօլիւցիա այսպիսի հանդիսաւոր դէպքում մի մեծ դիպլոմատի կողմից Թիւրքիայի մինիստրների դէմ. մինթէ լորդ Դիւֆերին չը գիտէր թէ ինչ կործանիչ տպաւորութիւն պիտի գործէր տաճիկների վրա հայոց պատրիարքին այսպիսի մի արտաքոյ կարգի մեծարանաց ցոյց անելը իր տիկնոջ կողմից. շատ լաւ գիտէր, բայց կամաւ նախապատրաստած էր հանդիսաւոր կերպով զգացնել տալ տաճկաց թէ ինչպէս որ յարգանք է վայելում Անգլիայի ներկայացուցչից հայոց դատի մեծ փաստաբանը, այնպէս և յարգված պիտի լինի մինչև վերջի լրացման կէտը Անգլիայի աչքում այդ դատը, որ այժմ արդէն օրուայ ամենատագնապալից հարցն է Թիւրքիայի համար։ Ահա այս էր նպատակը լեդի Դիւֆերինի գործած փառաւոր դէմօնստրացիայի հայոց պատրիարքին։

Բայց բանը սորանով դեռ չէ վերջանում. կոչունքի մէջ բոլոր հիւրերի կատարեալ համախմբման ժամանակը, լորդ Դիւֆերին ընկնում է պատրիարքի աջ թևը և տանելով նորան մի առանձնակի տեղ, մի մեծ կաղնեայ ծառի տակ գլուխ առ գլուխ նստած խորհրդաւոր կերպով խօսակցում է մօտ 40 րոպէ. դարձեալ կործանիչ ազդեցութիւն. հայոց դատի բոլոր պաշտպան դեսպանները առանց հոգալու ինքնազսպութեան վրա, բացարձակ ժպտում են դայրոյթից գունաթափած վեզիրների աչքին, որոնք եթէ հնար ունենային այդ րոպէ աշխարհը կը փլցնէին ոչ միայն Դիւֆերինի և պատրիարքի գլխին, այլ ևս ամբողջ Եւրոպայի և մի թշուառ արինաքամ երկրի վրա, որի անունը եղել է հազար տարի ամեն վշտից և աղէտից համանիշ...

Տօնահանդէսի հետևեալ օրը պ. Մին. Չերազ պատրիարքի մի մանաւոր և բոլորովին զատ հարցի յանձնարարութեամբ հանդիպեց ինձ և ի հարկէ գուցէ կարող լինէի հաղորդել ձեզ և շատ ուրիշ ուրախական բաներ, բայց ափսոս որ չեմ կարող քանդել մտերմական հաղորդակցութեանց կանոնը... Դուք և ձեր ընթերցողները ամբողջ ազգի հետ երեք տարի է, որ օրից օր սպասում էք հայոց դատի վերջին. համբերութիւն ունեցէք քիչ էլ սպասելու համար....

Ներփակեալ լրագրական կտորներից կը տեսնէք, որ արդէն խօսք կայ Հայաստանի կառավարչի կանդիդատութեան վրա. կը տեսնէք այդ տեղ, որ պատրիարքի կանդիդատը Նուբար-փաշան է. չը պիտի հետաքրքիր լինի ձեզ համար այս, երբ այդ կանդիդատութիւնը առաջին անգամ ‹Մշակը› առաջարկեց արդէն երկու տարի առաջ. ահա ինչ կը նշանակէ պոլիցիստիկական ինստինկ... Մինթէ ‹Մշակի› արած առաջարկութիւնները ամբողջ տասը տարուայ մէջ չեն առաջնորդվել նոյն ինստինկտով, բայց եղել է արդեօք հէնց մի հատ առաջարկութիւն, որին դէմ չը խօսած և չը ծաղրած լինի Թիֆլիսի մի լրագիր իր այնչափ ‹փորձառու›, ‹խոհեմ›, ‹շրջահայեաց› և ‹զգաստ› յատկութիւններով...

Իմ գրազմանց առարկան այժմ այս տեղի մամուլն է, որին ուզում եմ նմանապէս թողնել մի ռուսահայի լիշատակը. այն օրից, երբ սկսեց ‹Մշակը› հաշիւ տալ իր ընթերցողներին այստեղի մամուլի և ինտելլիգենցիայի վրա, այդ օրից բաւական մեծ ըէակցիա է նշմարվում մամուլի մէջ, որը սկսում է անաչառութեան չեղած օրինակներ ցոյց տալ, տպելով մի կողմից իրան դէմ ուղղած քննադատական յօդուածները, միւս կողմից երևան հանել Ազարեանի այն հակազգային մեքենայութիւնները, որոնց մասին գրել էի ձեզ արդէն մի ամիս առաջ։ Առհասարակ այստեղի լրագիրները բաւական հեշտ է դընել ուղիղ ճանապարհի վրա, եթէ լինէր երկու պայման՝ մէկ, ունենալ սոցա վրա միշտ հսկողութիւն և խստիւ հարուածել իրանց թոյլ տըւած կեղտոտութիւնները, երկրորդ՝ եթէ խմբագիրները բոլորն էլ լինէին գոնէ փոքր ի շատէ գրագէտ, էլ չեմ ասում ինիցիատիվի տէր մարդիկ։ Մինչև հիմայ այստեղի մամուլի ինիցիատիվը կայացել է միայն զանազան խարդախ ձևերի տակ կեղծ ազգասիրութիւն ցոյց տալով կաշառներ առնելու մէջ, իսկ ճշմարտախօսի դէմ էլ դաւադրութիւններ անելում, ինչպէս այդ կատարեցին քանիցս այստեղ ‹Մշակի› ուղղութիւնը փոխարինող ‹Մանզումէի էֆքեար› լրագրի խմբագրի հետ։ Բայց երբ սոքա համոզվեցին, որ իրանց հարուածող բանակը զօրեղ է, այն ժամանակ էլ բոլորովին անձնատուր կը լինեն։ Ահա այս տեսակէտով է, որ քանիցս ասել եմ և ասում եմ, որ տաճկահայերի գործերին վայելուչ ուղղութիւն տալու համար, հարկաւոր է, որ կամ ռուսահայերի իւրաքանչիւր լրագիրը ունենայ այստեղ իր ազատ և սոցա ինտրիգներից չը վախեցող մշտական թղթակից, կամ թէ հարկաւոր է, որ ռուսահայերը ունենան այստեղ իրանց օրգանը։ Երկուսից մէկը որ չը լինի, շատ դժուար է իր ճշգրիտ պատկերի մէջ տեսնել Կ. Պօլսի ինտելլիգենցիայի բոլոր կեղծ և աղգահեստ քայլերը, որ գիտեն նոքա ցոյց տալ միշտ այսչափ փայլուն քօղի տակ։

Նամակս չը կնքած եկաւ մօտս պ. Հիսարլեան, որը նոր էր վերադարձել Իտալիայից։ Երևի ձեզ յայտնի է արդէն թէ քանի տարի աշխատեց Հայաստանի մէջ այդ պատկառելի գիտնականը երկրի հնութիւնները, մանաւանդ Վանայ սեպագրերը կարդալու և ուսումնասիրելու համար։ Իր ունեցածը մինչև վերջին կոպէկ ծախսելով հայ ազգի հին գրական փառքը Եւրոպային ցոյց տալու վրա, յարգելի գիտնականը գնացել էր Եւրոպա այն տեղի թանգարանների մէջ իրան հարկաւոր մի քանի բաները գտնելու և արևելագէտների հետ տեսակցելու համար։ Թէպէտ սպիտակահեր, բայց արթուն և ժիր գիտնականը շատ հետաքրքիր բաներ էր պատմում մանաւանդ Իտալիայի արևելագէտների կարծիքների վրա Հայաստանի հնութեան մասին։ Նորա ուսումնասիրութեան արգասիքը Վանայ սեպագրութեան վրա կարծեմ շուտով պիտի լոյս ընծայվի, միայն թէ եւրոպական լեզուով, որովհետև իրանք հայերը չափից դուրս շատ են հետաքրքիր իրանց ազգային փառքերին...

Ի՞նչ եղաւ արդեօք ձեր հնագիտական ժողովը. սկսվեց արդեօք. եթէ սկսվեց՝ ինչու չեկան Վենետիկի գիտնականները. Այդնեան, Հիսարլեան, Ալիշան և այլն։ Փառք Աստուծոյ Կ. Պօլիսը չորս—հինգ օրվայ ճանապարհ է Թիֆլիսից, իսկ պ. Հիսարլեան և հայր Այտնեան այստեղ են։ Պ. Հիսարլեանի հաղորդածներից միւս անգամ գուցէ կարողանամ մի քանի հետաքրքիր տեղեկութիւններ տալ ձեզ։

Շուտով կը գայ Թիֆլիս Էջմիածին գնալու համար ‹Արարատի› խմբագրութիւնը ձեռք առնելու դիտաւորութեամբ Մանկունու քօռ աղաեր Թիւլպենտչեանց։ Նորա մասին արդէն գրել էի ‹Մշակին›. այս անգամ կասեմ այն, որ այդ անձը ճանաչված է այստեղ ինչպէս տաղանդաւոր հեղինակ ամեն տեսակ գերմարդկային խարդաւանքների և ինտրիգների. դորա շնորհիւ է տեղի ունեցել ասում են, այստեղ 1876 թւին այն վնասակար մեծ ազգային չարժումը, որի պտուղները մինչև հիմայ ևս քաղում են տաճկահայերը։ Այդպիսի մի խռովարար վատ էակի հետ ընկերանալով, դուք էլ երևակայեցէք թէ ինչ օյիններ պիտի բերէ ազգի գլխին Մանկունին։ Թիւլպենտչեանց այստեղ ունէր իր ձեռքը ‹Մամուլ› լրագիրը, որի արհեստի և գործունէութեան մասին արդէն գրեցի ձեզ. ուրեմն ‹Արարատ› ամսագիրը, ձգտելով բարւոքման, կընկնի այժմ ‹Մամուլի› դրութեան մէջ, ուրով կը լրանայ Էջմիածնի օրգանի պակաս տեղը և կը սաղանան Մանկունու վէրքերը....

Գրիգոր Նիկողոսեան

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անգլիական ‹The Bitsoury› բժշկական թերթը, բաւական չարութեամբ, Լօնդօնում կայացած բժիշկների վերջին կօնգրէսի մասին նկատում է հետևեալը։ ‹Այդպիսի նշանաւոր գիտնականների ժողովը, անկասկած, թանգագին է գիտութեան համար։ Մենք կաշխատենք մահուան դէպքերի ստատիստիկական տեղեկութիւններ հաւաքել այն երկիրներում, որտեղից եկել են բժշկականութեան ներկայացուցիչները, և մենք սկզբից կարող ենք ասել, որ պարոնների բժիշկների բացակայութեան ժամանակ, մեռնողների թիւը 30 պրօցէնտ պակասեցաւ։ Յուսով ենք որ Բերլինում լինելի դօղավաճառների ապագայ ժողովը մի և նոյն ուրախալի հետևանքը կունենայ։›

* * *

‹Veechly Chronick› լրագրի վերջին համարը Ջէմս Կինգստօնի հետևեալ զարմանալի յայտարարութիւնն է պարունակում իր մէջ։ ‹Վերջապէս ինձ յաջողվեց անձնասպանութեան մէկ գերազանց միջոց ստեղծել։ Շատ աշխատանք և քրտինք թափեցի ես այդ գործի վրա և յուսով եմ, որ կատարելապէս հասայ ցանկացած նպատակիս։ Դուք նստում էք գեղեցիկ շինված բազկաթոռի վրա, որ ունի մէջք և կողքեր, որոնց մէջ մեխանիզմ կայ։ Բազկաթոռի վրա նստողը, իր ծանրութեամբ ներգործում է մեխանիզմի վրա, որը սկսում է բանել, և այդ ժամանակ մի թեթև, հարբեցնող փոքրիկ քամի, որ փչում է առաջին խողովակից, պատում է նրան, նոյն տպաւորութիւնն անելով, որպէս հաշիշը։ Նա աննկատելի կերպով խորասուզվում է քնի մէջ. Նրա միտքը տարվում է դիւթական ցնորքների և երևակայութեան աշխարհում, իսկ խողովակները շարունակելով իրանց շրջանը, հանդիպում են վերջապէս մի փոքրիկ մուրճի, որը, ընկնելով ճայթող նիւթի արկղի վրա, դրանով միանգամից հրացանի ութ հարուածներ է կատարում. Երկուսը սրտում, երկուսը թոքերում, երկուսը փորում և երկուսը գագաթում։ Դրանից աւելի լաւ մահ չէ կարող լինել։›

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 16 սեպտեմբերի։ Պետական գործերի մինիստրի կարգադրութիւնը Կովկասեան գլխաւոր իշխանութեանը. Ֆիլօքսերայի մասնաժողովի վճռի համեմատ առաջարկվում է, քննել խաղողի բոլոր այգիները, հարկաւոր դէպքում կարգադրել որթնենիների բժշկութիւնը վարակված և նրանց մօտ եղած տեղերում, մի չէզոք տարածութիւն կազմել, արգելել այգետէրերին առանց Ֆիլօքսերայի մասնաժողովի գիտութեան և նախազգուշական միջոցների գործադրութեան բժշկել վարակվածները, արգելել վարակված տեղերից որթեր, այգու հող և ուրիշ պատկանելիքի տեղափոխութիւնը մի այգուց միւսը։ Բարձրագոյն հրովարտակով հաղորդակցութեան մինիստրին հրամայած է. հողեր և կայքեր որոշել Լաչէ-Կուբենսկայա ջրային ճանապարհի կազմելու համար Բելամօրսկայա, Բալտեան և Կասպեան ջրային ճանապարհները միացնելու նպատակով և Մաակօ-լճի շուրջ մի նոր ջրանցք շինելու համար։

ՄՕՍԿՎԱ, 15 սեպտեմբերի։ Առաւօտից այրվում է Տօլկուչկա։ 20 խանութ է այրված։

ՄՕՍԿՎԱ, 16 սեպտեմբերի։ Մօսկվայի մէջ հրդեհը վերջացած է։ Այրվեցաւ ամբողջ շինութիւնը, 100 խանութներ։ Վընասը հասնում է կէս միլիօնի։ Բոլորը ապահոված է։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 15 սեպտեմբերի։ «Правительственный Вѣстникъ» լրագիրը հաղորդում է՝ որ սեպտեմբերի 14-ին Նիկօլայ Նիկօլաեվիչ Աւագը վերադարձաւ Պետերբուրգ։ „Петерб. Вѣдом.“ լրագրին հաղորդում են. Այսօր մինիստրների յանձնաժողովում քննվում է երկաթուղիների հաղորդակցութիւն հաստատելու հարցը Ռուսաստանում։ „Новое Время“ լրագիրը հաղորդում է, որ Լիբաւօ-Ռօմէնեան երկաթուղու վարչութիւնը բացատրողական մէկ գրութիւն կազմեց։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 15 սեպտեմբերի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 96 ր. 75 կ., երկրորդ 94 ր., երրորդ 94 ր. 75 կ., չորրորդ 93 ր. 75 կ., ներքին առաջին 5% փոխառութեան տոմսակը արժէ 226 ր., երկրորդ 220 ր. 25 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 91 ր., երկրորդ 91 ր., երրորդ 91 ր., ոսկի 7 ր. 62 կ.։ Ռուսաց 1 ր. Լօնդօնի վրա արժէ 26,12 պէնս, Ամստերդամի վրա 131,62 պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա արժէ 222 մարկ, 12 պֆ., փարիզի վրա արժէ 276 ֆրանկ։ Բօրսայի տրամադրութիւնը ամուր է։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ